

MÉLTÁNYOSSÁG
politikaelemző központ

Vermes Ádám

Globalizáció, világjárvány és világkormányzás

info@meltanyossag.hu

www.meltanyossag.hu

0630-311-1701

1149 NAGY LAJOS KIRÁLY ÚT 167. II. 23.

Bevezetés

A nyugat-európai szakirodalomban már az ezredforduló óta egy kiemelt téma a világkormányzás kérdése. Akkoriban a nyugati politikusok és politikatudósok légiói harsogták, hogy a Föld (de legalábbis Európa) országainak sokkal szorosabb politikai egységbe kellene tömörülniük. Ez az Európai Unió szintjén azt jelenti, hogy a fejlett országok vezetői a gazdasági integrációt politikai integrációvá szeretnék fejleszteni. A világkormány kvázi ennek a politikai integrációnak a vezető testülete. A koronavírus-járvány azonban újfent megkérdőjelezte az erről szóló diskurzusnak a létjogosultságát, hiszen a korábbi járványügyi válságokhoz hasonlóan ezúttal is szinte kizárólag nemzetállami logika mentén kezdték el az egyes államok a járvány kezelését. A következőkben egyrészt kitekintünk az elmúlt időszak nagyobb járványainak kezelésére, kiemelt figyelmet fordítva az Egészségügyi Világszervezet (WHO) szerepére, másrészt pedig a jelenleg is tomboló koronavírus lehetséges hatásait vizsgáljuk meg a világpolitika alakulására, illetve magára a globalizáció folyamatára nézve, amely egyáltalán lehetővé tette, hogy a világkormányzás elmélete megjelenjen. Végezetül pedig az kerül górcső alá, hogy a járványnak milyen hatásai lehetnek az Európai Unió körüli diskurzust immár évek óta uraló szuverenista-föderalista ellentétre, amely a világkormányzás szempontjából már csak azért sem egy elhanyagolható kérdés, hiszen ha Európában kudarcot vall a nemzetek feletti együttműködés szorosabbá tétele, akkor a világkormányzás

területén sem számíthatunk semmilyen előremutató fejleményre az elkövetkező időszakban.

Világjárvány és WHO – a nemzetközi szervezetek gyengesége válságok idején

Ha a világkormányzásra gondolunk, akkor nem hagyhatjuk figyelmen kívül a nemzetközi szervezetek szerepét, egy világjárvány során pedig a vizsgálat tárgya elsősorban az Egészségügyi Világszervezet (WHO) kell, hogy legyen. A szervezetet nagyon komoly kritikák érték már a miatt is, hogy későn hirdette ki a globális egészségügyi vészhelyzetet (csak január 30-án hozták meg az erről szóló döntést), majd a világjárványt is (március 11-én), ezzel sokáig olyan jelzést adva a világ kormányainak, hogy egyelőre nem szükséges meghozni rendkívüli intézkedéseket a járvány terjedése ellen. Amint világossá vált, hogy a kezdeti mérsékelt veszélyként való azonosítás túlzott optimizmusnak bizonyult, jelentősen megrendült a kormányok részéről a szervezetbe vetett bizalom.

A szervezettel szembeni bizalmatlanság már akkor is kézzelfogható volt, amikor a WHO a járvány kezdetén egyértelműen ellenezte a határok lezárását, azonban ezt az iránymutatást a nemzetállamok minden további nélkül figyelmen kívül hagyták a döntéshozatal során. Itt megjegyezhetjük még azt is, hogy ez már a korábbi nagyobb járványok során is igaz volt: a fejlett országok vezetése már az Ebola-járvány idején is csak a saját országának biztonságával törődött és nem voltak hajlandók komolyabb erőfeszítéseket tenni a járvány legyőzésére törekvő globális intézkedések keretében. Ennek a szolidaritásnak a hiánya a későbbiekben is megfigyelhető lesz, amely világosan rámutat arra, hogy miért is nehéz elképzelni bármiféle világkormányzás felé való elmozdulást a jelen helyzetben.

Arra már korábban is volt példa, hogy a WHO-t azzal vádolták, hogy azért bagatellizált el egy járványügyi helyzetet, mert tartott a járvány ellen meghozandó intézkedések gazdasági hatásaitól. Az elmúlt évek egyik legsúlyosabb járványa, a 2013 vége és 2016 eleje között pusztító nyugat-afrikai Ebola-járvány során (amely több mint 11 ezer ember életét követelte) a vírus 2013. decemberi megjelenése után csak a következő év márciusának végén jelentette a WHO, hogy Guineában kitört a járvány. A legtöbb járványügyi szakértő között konszenzus volt abban a tekintetben, hogy a WHO számos komoly mulasztást követett el a járvány kezdeti szakaszában, amikor nem rendelt el azonnal globális egészségügyi vészhelyzetet. Reformok azonban ezután sem következtek be a szervezet működésében, nem sikerült a felelősöket megtalálni.

A WHO-val szembeni másik gyakori kritika az elmúlt időszakban a szervezet felett megnökvő kínai befolyás, amire az első komolyabb jel az volt, hogy 2019-ben elismerték a hagyományos kínai orvoslás létjogosultságát is (egy egész fejezet szólt a kínai medicináról a WHO 2019-es nemzetközi betegregiszterében), miközben tudományos kísérletekkel egyelőre nem sikerült bizonyítani, hogy ezek a módszerek az esetek túlnyomó többségében bármilyen pozitív hatással járnak a betegségek elleni küzdelemben. A WHO ezen problematikája jól mutatja a nemzetközi szervezetek egyik legnagyobb kihívását napjainkban: annyira függenek az erősebb tagállamoktól, hogy lényegében képtelenek ezek lobbierdekével szembemenve a nagyobb közösség érdekeinek megfelelően cselekedni. Többek között ennek a következménye Donald Trump döntése arról, hogy felfüggeszti a szervezetnek biztosított amerikai hozzájárulás kifizetését, ami nemcsak egy újabb példája a nemzetközi szervezetek **kitettségének a tagállamoknak**, hanem az USA egyre inkább leépülő nemzetközi vezető szerepének is egy újabb állomása. Az erre adott kínai reakció jól szemlélteti a megváltozott befolyási viszonyokat a nemzetközi kapcsolatokban: az amerikai kiszállást követően azonnal egy 30 millió dolláros rendkívüli segély felajánlását jelentették be a WHO számára a kieső bevételek pótlására és biztosították a szervezetet támogatásukról.

A globalizáció és a világpolitika markáns átalakulása a járvány árnyékában

A világkormány koncepciója egy olyan nyugati gondolati termék, amely nagyon sokáig figyelmen kívül hagyta az egyre inkább szuperhatalommá váló Kína felemelkedésének a következményeit. Kína már Donald Trump 2016-os megválasztása után is, mint a globális világrend új vezetője lépett fel (ld. Hszi-Csin Ping 2017-es beszédét a davosi Világgazdasági Fórumon), a vuhani helyzet stabilizálása után pedig arra használta fel a kínálkozó lehetőséget, hogy tovább erősítse ezt a narratívát. Jó példa erre, hogy a kínai járványhelyzet csillapodásával Kína volt az, aki megjelent egészségügyi eszközökkel Európa több országában, köztük Magyarországon is, így képes volt olyan szereplőként fellépni, akire számíthat a többi ország (ez az ún. „maszkdiplomácia”). Ezzel szemben a válságra rendkívül nehézkesen reagáló Európai Unió, vagy a válság során, a korábbiakhoz hasonlóan, az America First politikát követő Egyesült Államok képtelen volt ehhez hasonló geopolitikai célt szolgáló gesztusokat tenni, hiszen még a saját belső problémáikat sem voltak képesek megfelelően kezelni. Szemléletes példája volt ennek, hogy a Trump-adminisztráció megpróbált kizárólagos jogokat szerezni egy német cégtől egy új, fejlesztés alatt álló koronavírus elleni vakcinára, illetve az is, hogy amikor az USA megtiltotta a beutazást Európából, akkor erről előzetesen semmilyen tájékoztatást nem adott európai szövetségeseinek. Ez éles váltás a 2014-es nyugat-afrikai Ebola-járványhoz képest is, amikor az

Egyesült Államok még egyértelműen a globális vezető szerepében lépett fel. Az USA most viszont attól tarthat, hogy a passzivitása mellett néhány ország annyira elköteleződik Kínának, hogy ez jelentős nyomást helyez majd ezekre az országokra, hogy Kínának kedvező döntéseket hozzanak gazdasági, illetve diplomáciai téren, amely ellentétes az Egyesült Államok érdekeivel. Ezzel tovább erősödik a multipoláris világrend, amely az egyre inkább egyenrangú vetélytárssá váló hatalmak eltérő társadalmi, gazdasági és kulturális háttere miatt rendkívül megnehezíti egy egységes globális vezetés létrejöttét. Ezen felül Kína nem érdekelt egy ilyen globális vezetés létrehozásában, hiszen hosszú évtizedek munkája után érte el azt a világpolitikai súlyt, amellyel immár egyenrangú félként léphet fel a nyugati hatalmakkal szemben, miközben saját érdekszféráját építi.

Stephen M. Walt, a nemzetközi kapcsolatok szakértője is a fentiekhez hasonló következtetésre jutott. Véleménye szerint a nagy járványok, mint például az 1918-19-es spanyolnátha-járvány sohasem a globális együttműködést, hanem a még erősebb nagyhatalmak közötti hatalmi rivalizálást mozdítják előre. Ráadásul az már most világosan látszik, hogy a világ eddigi vezetője, az Egyesült Államok, illetve az Európai Unió is súlyos kudarcot vallott a válságkezelésben, miközben Ázsiában (Dél-Korea, Szingapúr a demokratikus oldalon, illetve Kína autoriter rezsimje) egy rendkívül hatékony reakciót láthattunk, amely Walt szerint csak további bizonyítéka annak az évek óta tartó folyamatnak, hogy a világpolitikai hatalom és befolyás egyre inkább Kelet felé tolódik.

Kishore Mahbubani a fentiekkel szembemenve még nem temetné a globalizációt, azonban ő is úgy látja, hogy ez a globalizáció már nem Amerika-központú lesz, hanem Kína végleg át fogja venni a vezető szerepet. Ennek már korábban is voltak jelei: az amerikai átlagember immár negatívan tekint a szabadkereskedelemre, amely az elmúlt időszakban egyre rosszabbá tette az életkörülményeit és többek között ennek a választói akaratnak a kifejezésének tudható be Donald Trump 2016-os győzelme, aki megválasztása után valóban felmondott, illetve újratárgyalt szabadkereskedelmi egyezményeket. A választói akarat és a politikai-gazdasági elit véleménye persze már Obama elnöksége alatt elvált egymástól. Ez azonban a kormányzás szintjén ekkor még nem vezetett konkrét, kézzelfogható döntésekhez ezen a területen annak ellenére, hogy a demokrata szavazótábor nyomása miatt már Hillary Clinton is kénytelen volt a 2016-os kampány során egy, a korábbi mainstream demokrata állásponthoz képest sokkal szkeptikusabb pozíciót felvenni a szabadkereskedelem ügyében. Ebben drasztikus változás pedig egy esetleges 2020-as demokrata győzelem esetén sem várható, hiszen Joe Biden személyében egy olyan jelölt került ki győztesen az előválasztási küzdelemből, aki a szabadkereskedelmet hevesen ellenző fehér munkásosztály szavazataira is jelentősen épít a „rozsdaovezeti” államokban. Eközben Kínában, ezzel szemben, úgy értékelik a globális kereskedelmet, hogy ez vezetett az ország elmúlt évtizedekben tapasztalt megerősödéséhez, míg a korábbi elzárkózás éppen hogy az egyik okozója volt az ország félgymarmati súlyba süllyedésének a XIX. században.

Mahbubani úgy látja, hogy az Egyesült Államoknak túl nagy áldozatokkal járna (főleg a lakosság részéről) egy, a korábbinál is kiterjedtebb kereskedelmi háborúba kezdenie Kínával (ahogy az a vámháborút lezáró gyors fegyverszünetből is látható volt), hanem inkább el kellene fogadnia ezt az új helyzetet és együttműködni Kínával annak súlyának megfelelően.

Yuval Noah Harari izraeli történész, az elmúlt évek egyik legnagyobb hatást kiváltó gondolkodója szerint a járvány hatására hamarabb választ fogunk kapni arra a kérdésre, hogy vajon valóban meg tudják-e akasztani a nacionalista politikusok a globalizáció rohamos terjedését és visszatérünk a bezárkózó, izolacionista nemzetállamok korszakába. Harari továbbra is hisz abban, a már korábban is hangoztatott nézetében, hogy a XXI. század kihívásait (mint például egy globális járvány) csakis nemzetközi összefogással lehet kezelni, a nemzetállami megoldások egyszerűen nem elégségesek. Viszont, ahogy már korábbi írásunkban utaltunk rá: Harari elsősorban arra alapozta ezt a fenti gondolatmenetét, hogy mára lényegében egyetlen civilizáció maradt a Földön, mivel egyre több területen egyetlen paradigma maradt talpon, a gazdaság területén a kapitalizmus különféle változatát hozva példaként. Ez utóbbi állítás azonban megkérdőjeleződhet a járványra, illetve az azt követő gazdasági válságra való reakcióként meghozott gazdasági intézkedések következtében. Jó példa erre, hogy a korábban már bukottnak hitt állami központi tervezés intézménye is újra előtérbe kerülhet a rendkívüli helyzetre való reakcióként,

ráadásul az ehhez szükséges adatkinyerési- illetve feldolgozási potenciál immár lehetővé vált a technológiai fejlődésnek köszönhetően. A gazdasági mellett pedig már a világpolitikai helyzet sem tűnik alkalmasnak egy egységes globális válasz kialakítására a járvány által támasztott kihívásokra, hiszen az USA elvesztette azt az egyértelmű vezető szerepét, amit a hidegháború végeztével megszerezett magának.

Egy másik aspektusa ennek a témának, amely jelentősen más megvilágításba kerülhet ezekben a hetekben-hónapokban, hogy a totalitárius, technológiára épülő államberendezkedés (ld. Kína) vagy a nyugati országok által hirdetett, a szabadságjogokra tekintettel lévő liberális demokrácia lesz az a berendezkedés, amely meghatározza majd a válság utáni világot. Kína már a járvány előtti időszakban is aktívan építette azt a rendszert (több szakértő fogalmával élve a digitális autoritarizmust), amely komoly kihívója a nyugati demokratikus modellnek, amit már egyébként is kikezdett a 2007-08-as gazdasági világválság és annak hatásai. Kína legerősebb érve a saját berendezkedése mellett, hogy ez egy sokkal hatékonyabb társadalom- és gazdaságszervező logikát tesz lehetővé, amely az egyre hevesebbé váló globális versenyben döntő előnyt jelent a riválisaival szemben. Már elkezdődött ennek a modellnek az exportálása is: a mesterséges intelligencia alapú megfigyelőállamra nagy kereslet mutatkozott több afrikai országból is, Kína pedig szívesen exportálta is az ehhez szükséges technológiát. A járványhelyzet miatt sok ország arra a következtetésre jutott, hogy érdemes átvennie a Kínában sikerrel alkalmazott

technológiákat az állampolgárok mozgásának ellenőrzésére (ld. Csehország). Harari szerint ezek a kormányok ezt követően már nehezen fognak lemondani erről az ellenőrzési potenciálról, ezzel is közelebb kerülve a kínai-típusú megfigyelőállamhoz hasonló berendezkedéshez. Márpedig a járvány utóhatásaként minden nagyhatalom számára kulcsfontosságú szempont lesz, hogy képes-e a saját országának biztonságát garantálni azon a módon, hogy kontrollt gyakorol akár a helyi eliten keresztül a gyengébb egészségügyi felkészültség miatt potenciális veszélyforrást jelentő országok lakossága felett (pl. Kína a fentebb említett megfigyelési technológiák exportálása révén). Ráadásul a járvány másik fontos következménye éppen az lehet, hogy a lakosság is sokkal könnyebben mondhat le önként bizonyos szabadságjogairól az egészségének a biztonságért vagy akár az utazás újbóli élvezetének a kedvéért cserébe a fejlett európai államokban is, ezzel is közelebb kerülve a kínai modellhez (ld. utazás csak bizonyos applikációk telepítése és az egészségügyi adatok hatóságok részére való átadásával lenne lehetséges). Sok amerikai szakértő nem véletlenül tart már attól, hogy a járvány az USA nemzetközi befolyása szempontjából ugyanolyan súlyos következményekkel járhat, mint a Brit Birodalom számára az 1956-os szuezi fiaskó, amely a „brit oroszán utolsó üvöltésének” (Lucas, 1996) bizonyult.

Európai Unió – szolidaritás és vezetés nélkül

A járvány az Európai Unió tekintetében is nagyon sok mindenre világított rá. Például újfent aláhúzta azt, hogy mennyire képtelen kezelni azokat a válsághelyzeteket, amelyekben a legnagyobb szükség lenne hatékony döntések meghozatalára. A tagállami kormányok azonnal saját hatáskörben kezdtek el intézkedéseket foganatosítani, amelyre jó példa, hogy az Európai Bizottság elnökének, Ursula von der Leyennek a kérése ellenére a határok lezárása mellett döntöttek, amely olyan helyzetbe hozta az Unió vezetését, hogy pár nappal később kénytelenek voltak ők is harminc napra elrendelni a schengeni határok lezárását. Itt is annak lehettünk a szemtanúi, hogy a tagállamok vezetői hozták meg a döntéseket, amelyre az uniós vezetőknek lényegében semmilyen befolyásuk sem volt, hiszen az egészségügyet tagállami hatáskörben hagyták, a nemzetközi szervezetek eddigi egészségügyi válságkezelését látva nem is véletlenül.

Az Uniót ráadásul egy egyébként is súlyos krízis közepén érte a járvány: január 31-én az Egyesült Királyság hosszú bizonytalanságot követően hivatalosan is kilépett az Európai Unióból, megvalósítva ezzel a brit választók által 2016-ban meghozott döntést a Brexitről. A döntéshez több tényező együttesen vezetett: a 2008-as gazdasági-, illetve a 2015-ös menekültválság félrekezelése, illetve az ezek nyomán megerősödő nemzeti szuverenitás térhódítása. A koronavírus járvány pedig újabb akut veszélyeket rejt magában az Európai Unióra nézve.

A Dire hírügynökség március közepén készített közvélemény-kutatása szerint az olaszok 88 %-a érezte úgy, hogy az Európai Unió cserbenhagyta Olaszországot a járvány kezelése során. Ami pedig még inkább elkeserítő lehet az uniós integráció hívei körében: ugyanezen felmérés szerint immár az olaszok 67 %-a vallja azt, hogy hátrány az ország uniós tagsága, szemben a 2018-ban mért 47 %-al. Ennek pedig egyenes következménye, hogy újra napirendre került Olaszország Unióból való kilépése, amelyre egy felmérés szerint immár a választók 49 %-a mondana igent. Olaszország kilépése minden bizonnyal egy olyan esemény lenne, amelyet Nagy-Britannia távozása után nem sokkal már nem élne túl az európai integráció, így a nyomás minden korábbinál nagyobb az európai vezetőkön, hogy megoldást találjanak az elégedetlenség enyhítésére.

Az olaszok csalódottsága azonban nagyon is érthető annak tükrében, hogy ezúttal sincs nyoma a „békeidőben” sokat emlegetett európai szolidaritásnak (Észak vs. Dél), enélkül pedig nem lehet egy olyan politikai közösséget építeni, amely kiállja az idő próbáját. Jó példa erre az ún. koronakötvények körüli vita, amelyet a gazdagabb északi tagállamok elutasítanak, miközben a gazdaságilag eleve sérülékenyebb és a vírus által is jobban érintett tagállamok (Olaszország, Spanyolország) számára nagyon komoly segítséget **jelenthetne, hiszen így** . Ennek tükrében az a könnyítés, hogy felfüggesztették a maastrichti kritériumok betartásának szükségességét (értsd: jogi úton nem fogják elmarasztalni a bajba került országokat, ha elszáll az államadósság és a költségvetési hiány), minden bizonnyal

nem tűnik egy olyan kézzelfogható, konkrét intézkedésnek, mint a Kína által küldött orvosi felszerelések, ez pedig ezen országok közvéleményeit könnyen arra a következtetésre vezetheti, hogy nyomást kell helyezniük kormányaikra annak érdekében, hogy ezentúl a keleti kapcsolataik váljanak prioritássá a csalódást okozó európaiakkal szemben. Ezen pedig az a gesztus már nem sokat segíthet, hogy utólag maga von der Leyen is elismerte, hogy a járvány kezdetén nem nyújtottak támogatást Olaszországnak és ezért bocsánatot kért, illetve egy új európai Marshall-terv elfogadását sürgette. Ez utóbbival kapcsolatban azonban semmilyen konkrétum nem hangzott el, mivel az eredeti olasz javaslat szerint ezt a, fentebb már említett, koronakötvények kibocsátásából kellene finanszírozni, ez azonban továbbra sem kivitelezhető az északiak ellenállása miatt. Ezzel szemben az északiak javaslata, hogy az Európai Stabilitási Mechanizmusból (ESM) **kedvező kamatozású hitelt a déli államok**, szintén nem tűnik járható útnak, mivel ezt nemcsak az olasz ellenzék, hanem a nagyobbik olasz kormánypárt (Öt Csillag Mozgalom) is elutasítja. Mindenki számára kielégítő megoldást ez ügyben a sokak által nagyon várt április 23-ai EU-csúcs sem hozott.

Mindezek háttérében pedig ott van az egyre inkább világossá váló vezetői válság, az Unió jelenlegi vezetői egész egyszerűen nem ütik meg azt a minőséget, amelyre egy ilyen súlyos válsághelyzetben szükség lenne. Hasonló helyzet ez ahhoz, amikor Alexis de Tocqueville az 1848-as forradalom eseményeivel megbirkózni képtelen politikusokat olyan folyami hajóshoz hasonlította (Tocqueville, 2011), akik a nyílt tengerre kerülve azonnal szembesülnek korábbi tapasztalatuk

értéktelenségével és képességeik korlátaival. Különösen szembetűnő az alkalmatlanság a vezetésre az Európai Bizottság esetében, amely a tekintetben nem meglepő, hogy a 2019-es EP-választás után egy olyan politikus került az élére, akinek nagyon komoly demokratikus deficittel kellett szembenéznie. Ez több szempontból is érvényes, hiszen amellett, hogy Németországban minden egyes választáson kudarcot vallott amikor egyéni körzetben indult, az EP-választáson sem volt a magukat megmérettető csúcsjelöltek között, hanem az Európai Tanács állam- és kormányfői által zárt ajtók mögött meghozott kompromisszum eredményeként jelölték a pozícióra. Emellett számos egyéb probléma is felmerült a személyével kapcsolatban már a jelölése során is kezdve a doktori disszertációjával kapcsolatos plágiumbotrányától egészen a minisztersége idején történt korupciógyanús ügyekig. Emellett számos eset bizonyította azt is, hogy a közeli munkatársait kizárólag a lojalitása alapján válogatja meg, ehhez kapcsolódott a korrupciós botránya is, hiszen többek között a személyes baráti körének juttatott több mint kétszázmillió eurót külsős tanácsadó cégeken keresztül védelmi miniszterként. Ezek a körülmények nemcsak von der Leyen alkalmatlanságát mutatják bármilyen komoly politikai pozícióra, hanem még a korrupt és belterjes uniós elitről beszélő EU-ellenes politikusok vádjaira is jól rímelnek. Ezt követően a megválasztáshoz vezető úton sem volt meggyőző: számtalan olyan ígéretet fogalmazott meg a megválasztása kapcsán ingadozó EP-frakciók meggyőzése érdekében, amelyeknek a realitása erősen megkérdőjelezhető az EU jelenlegi forrásai és hatáskörei mellett, ráadásul ezek az ígéretek sokszor

még egymásnak is ellentmondtak (pl. a jogállamisági mechanizmussal kapcsolatban). Ezt követően nem volt meglepő, hogy nagyon kis többséggel (383 szavazat a szükséges 374 mellett) választotta meg az Európai Parlament a Bizottság elnökének, ráadásul az ellenszavazatok száma is rendkívül magas volt (327 ellenszavazat) a korábbi szavazásokhoz képest, amely jól mutatta az új Európai Bizottság törékenységet. Ilyen előzmények után a von der Leyen vezette Bizottságtól nem várható az, hogy a Kelet-Közép-Európa csatlakozása óta szinte folyamatosan válságokkal küzdő Európai Uniónak új irányt tudjon mutatni, ahogyan arra az első igazán nagy teszten való elbukás is rámutatott. Ez a vezetői válság pedig egy éles kontraszt az ezt megelőző időszakokhoz képest, amikor mindig voltak olyan vezetők, akik átlendítették az európai integrációt a nehéz időszakokon (Jacques Delors stb.).

Konklúzió

Mindent összevetve elmondható, hogy a koronavírus-járvány lényegében csak felerősítette azokat a folyamatokat, amelyek már korábban is megfigyelhetők voltak. Ahogyan Harari is említette a fentebb már idézett cikkében: az efféle válsághelyzeteknek mindig olyan a természete, hogy felgyorsítják a már zajló történelmi folyamatokat. Ezek közé tartozik a nemzetközi szervezetek tagállamoktól való függősége, amely lehetetlenné teszi, hogy hatékony válaszokat adjanak a XXI. század olyan kihívásaira, mint például egy globális járvány kitörése.

Az elmúlt időszakban egyébként is egyre többször került elő a globalista-nacionalista ellentét (ld. Donald Trump 2016-os megválasztása az USA-ban vagy a Brexit-népszavazás), amelyet nem fog véglegesen eldönteni egyik irányban sem a vírus és az azt követő gazdasági válság, azonban mindenképpen élesíti majd a két tábor közötti küzdelmet. Hiszen a nemzetállamok hívei érvelhetnek azzal, hogy újfent a nemzetállamok voltak azok, amelyekre a válság terhei szakadtak és nekik kellett kezelniük a kialakult helyzetet. Miközben a globalizáció hívei arra hivatkozhatnak, hogy a probléma éppen az volt, hogy nincs kiteljesítve a globalizáció, a nemzetállamok nem engedték ki a kezük közül az egészségügy területét (ld. például az Európai Unióban), így nem alakulhatott ki hatékony globális egészségügyi védelmi rendszer a világjárványokkal szemben. Az viszont jelentősen gyengítheti a globalisták pozícióit, hogy arról ma már egyetértés van a szakértők között, hogy az állam szerepe meg fog erősödni mind gazdasági, mind társadalmi értelemben, ez pedig akár jelentősen is visszavetheti a nemzetközi szervezetek már egyébként is csekély befolyását. A gazdaság területén már most nyilvánvaló a változás: több állam is átvállalta a kényszerszabadságra küldött munkavállalók bérének egy jelentős részét (Csehországban a 85 %-át, Romániában 75 %-át stb.), illetve részvény- valamint kötvényszerzésbe kezdett, ezzel szerezve nagyon komoly befolyást jó néhány vállalat felett.

A sokat emlegetett föderális Európa nyugati támogatottsága is megkérdőjeleződött, miközben korábban ennek a koncepciónak inkább az egykori szocialista blokk országai felől érkező kritikái keltettek

nagyobb visszhangot. Ez utóbbi arra vezethető vissza, hogy a rendszerváltások során éppen azért akartak szabadulni ezek az államok a szovjet befolyástól, hogy élvezhessék újonnan visszanyert nemzeti szuverenitásukat. Nagyon úgy tűnik, hogy az egységes Európa képe csak "békeidőben" működő látszat volt, amelyről rendkívüli helyzetben szinte mindig kiderült, hogy valójában egy végtelenül megosztott és gyakorlatilag feloldhatatlan nézetkülönbségekkel küzdő kontinenstakar (ld. szuverén adósságválság, menekültválság stb.).

Végezetül azt a tanulságot vonhatjuk le a fentiekből, hogy a koronavírus-járvány hatására a világkormányzás koncepciója jelentős átalakuláson kell, hogy átessen reflektálva az új helyzetből fakadó tanulságokra. Sokkal realistább koncepciók megfogalmazása várható, amelyek figyelembe veszik a nemzetállamok új erőre kapását és kiemelten kezelve ezek közül Kína felemelkedését. Ez utóbbi ugyanis megkérdőjelezte azt a hidegháború lezárultát követő időszakban népszerű felfogást (és erre a világtársadalom elmélete is nagyban épített), hogy a nyugati értékek egyfajta „világértékek” lennének, amelyeket majd minden olyan ország adaptálni fog, aki átveszi a kapitalista gazdasági berendezkedést és bekapcsolódik a globális kereskedelembe. Ma már világosan látszik, hogy ez súlyos tévedés volt: Kína nemhogy nem vette át ezeket az értékeket (liberális demokrácia, emberi jogok stb.), hanem egy olyan pólusképző hatalommá nőtte ki magát, amely egy alternatív modellt (és nem mellelleg tőkét is) kínál az olyan államoknak, akik csalódtak vagy igazán sohasem szimpatizáltak a nyugati értékekkel és az azokra alapuló liberális demokráciával (ld. az

amerikai „demokráciaexport” kudarcait ebben az évezredben). Itt felvethetjük Dani Rodrik híres trilemmáját is, amely szerint a mélyen integrált világ gazdaság (hiperglobalizáció), a tömegdemokrácia és a nemzetállam közül csak kettőt lehet választani. A trilemma feloldására három lehetséges megoldást vázolt fel, ezek közül volt az egyik a globális föderalizmus, amely az erős nemzetállamról mondana le a másik kettő javára, és ez volt az, ami az Egyesült Államok unipoláris uralma idején a világkormányzás elméletének is megteremtette a táptalajt. Kína előretörésével azonban Rodrik egy másik megoldási módja is járhatónak tűnik, ezt nevezte az „arany kényszerubbonynak”, ahol egy ország úgy is sikeresen tud bekapcsolódni a globális kereskedelembe és tartja fenn az erős nemzetállamot, hogy eközben nem építi ki a demokratikus kereteket. Mindeközben ráadásul az USA is elkezdett a harmadik megoldás felé hajlani, ez pedig a globalizációból való visszavétel, a protekcionizmus politikája (Rodrik szavaival a Bretton Woods-i kiegyezés).

Ezekre a folyamatokra pedig a koronavírus-járvány csak még jobban ráerősített: az USA bezárkózása ebben a rendkívüli helyzetben még nyilvánvalóbbá vált, míg a rivális Kína a kezdeti nehéz helyzetéből végül úgy tűnik, hogy sikeresen kovácsolt magának politikai tőkét több, egyébként az Egyesült Államok szövetségesének számító országban is. Míg a 2007-08-as gazdasági válság során mind Bush, mind Obama elnök igyekeztek a szövetségeseikkel együttműködve vezetőként fellépni, addig Trump egyelőre tartja magát az America First irányelvhez.

A korábban idézett Mahbubanihoz hasonlóan Nicholas Burns, a nemzetközi kapcsolatok professzora és volt amerikai NATO-nagykövet is a Kínával való együttműködést javasolja cikkében, ennek elmaradása esetében pedig pontosan azokat a következményeket említi, amelyeket már fentebb is tárgyaltunk: egy nagyhatalmak küzdelme által szétszakított világot, amely akár háborús konfliktusokhoz is vezethet. Viszont amennyiben az USA, az eddigi magatartásával szemben, mégis az együttműködés mellett dönt, akkor a fentiekkel összhangban azzal kell számolni, hogy a világkormányzás szinte kizárólag nyugati teoretikusok által megalkotott elmélete jelentős átalakításra szorul a radikálisan megváltozott hatalmi egyensúlynak köszönhetően. Ahogyan Lee Kuan Yew, Szingapúr első miniszterelnöke és a szingapúri gazdasági csoda atyja annak idején kommentálta Kína újbóli felemelkedését: „*Kína olyan mértékben rengette meg a világot, hogy a világnak újra meg kell találnia az egyensúlyt. Nem áltathatjuk magunkat azzal, hogy csak új nagy játékos tűnt fel a pályán. Kína az emberiség történetének legnagyobb játékosa.*”

Lucas, S. (1996). *Britain and Suez: The Lion's Last Roar*. Manchester: Manchester University Press.

Tocqueville, A. d. (2011). *Emlékképek 1848-ról*. Budapest: Európa.